

พุทธศาสนา : ยกกระดับจิตสู่ยุคไทยแลนด์ ๔.๐

BUDDHISM : RAISING THE MIND LEVEL TO THAILAND 4.0 AGE

พระสมุห์อุทัย อุตยเมธี^๑ Phrasamu Authai Autayameathee

บทคัดย่อ

ในสังคมยุคแห่งการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ในยุคที่คนไทยทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการช่วยกันผลักดันเพื่อก้าวเข้าสู่การประสบความสำเร็จ สิ่งสำคัญที่ต้องยึดถือและนำไปปฏิบัติไปพร้อมกับการประสบผลสำเร็จ คือ ต้องคิดให้มาก คิดให้จบ อ่านให้ขาด ต้องกล้าเปลี่ยนแปลงและไม่โทษตนเองเมื่อเกิดเรื่องที่ไม่ดีพลาด เพราะทุกอย่างเปรียบเสมือนการเรียนรู้ ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงก็เหมือนย่ำอยู่กับที่ ซึ่งโมเดล Thailand ๔.๐ บวกกับพลังของคนในชาติ การเปลี่ยนแปลงจาก ‘ประเทศกำลังพัฒนา’ ไปสู่ ‘ประเทศพัฒนาแล้ว’ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ มนุษย์ต้องพัฒนาและวัดความสำเร็จโดยเฉลี่ยของแต่ละประเทศในการพัฒนามนุษย์สามด้านหลัก ๆ ได้แก่ ๑) การมีชีวิตที่ยืนยาวและมีสุขภาพดี ซึ่งวัดได้จากอายุขัย ๒) ความรู้ซึ่งวัดได้จากการรู้หนังสือ (มีน้ำหนักเป็นสองในสามส่วน) และอัตราส่วนการเข้าเรียนสุทธิที่รวมกันทั้งระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา (มีน้ำหนักเป็นหนึ่งในสามส่วน) และ ๓) มาตรฐานคุณภาพชีวิต ซึ่งวัดได้จากผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product - GDP) ต่อหัวและความเท่าเทียมกันของอำนาจซื้อ (purchasing power parity - PPP) ในทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์สุขและวิธีการดับทุกข์ เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ยึดถือและนำไปปฏิบัติไปพร้อมๆกันของคนในสังคมไทยคือ หลักพุทธธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา บทความนี้จึงต้องการนำเสนอหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ ๔.๐

คำสำคัญ : พุทธศาสนา, การยกระดับจิตใจ, ไทยแลนด์ ๔.๐.

---

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.

Abstracts

In the era of fostering economic growth, Thai people should take part in this process and help each other in order to gain success. The most important things are to think intensively and read carefully. They should not blame each other when there are mistakes since everything is like learning process. If we do not change, we will stay the same. In this case, Thailand 4.0 model, together with the power of people in the nation, can help transform developing countries to developed countries. What will be happen later is human beings should measure an average success in each country in three aspects which are 1) being healthy and having a long life measured by life span, 2) having literacy (two-thirds of weight) and integrated attendance from primary school, secondary school and tertiary level (one-thirds of weight), and 3) having the standard of living measured by Gross Domestic Product (GDP) and purchasing power parity (PPP). In Buddhism, we put the emphasis on how to know sufferings and happiness, prevent and then get rid of sufferings. When we enter into Thailand 4.0 age or age of change, Buddhism principles and Buddha's teachings should be applied to Thai people. Therefore, this article aims to present Buddhism principles and Buddha's teachings for Thai people in Thailand 4.0 age.

Keyword : Buddhism ; Raising the mind level , Thailand 4.0 age.

บทนำ

ประเทศไทยยุค ๔.๐ หรือ ไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ “ประเทศไทย ๔.๐” เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมและเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น^๒

ในขณะเดียวกัน สังคมไทยก็จะต้องพัฒนาวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา คือ ความใฝ่รู้ เข้าถึงความจริง และการคิดหาทางแก้ไขปัญหาในสิ่งต่างๆ เพื่อที่จะสามารถดำรงสังคมอยู่ในโลกแห่งการแข่งขันในปัจจุบัน การที่คนไทยจะก้าวไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้ได้นั้น เห็นว่า “คนไทยจะต้องมีปัญญาที่เข้มแข็ง จะมองเรื่องอะไรต้องมองให้ชัด จะศึกษาอะไรต้องให้รู้เข้าใจ ชัด โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนของเรา จะต้องให้เขาพัฒนาตัวขึ้นมาชนิดที่ได้ปัญญาที่แท้ ไม่ใช่แค่สักแต่ว่าความโก้ แต่จะต้องกระจำจ่าง แจ่มแจ้ง เรียนรู้อะไรต้องชัดเจน ให้เกิดปัญญาที่แท้จริง แล้วเราก็จะมาช่วยแก้ปัญหาสร้างสรรค์สังคมได้จริง สังคมก็จะเดินหน้าไปได้” การพัฒนาสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็น “ประเทศไทย ๔.๐ “เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้ อย่างน้อยก็จะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ โดยหันมาเน้นในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้และสู้สิ่ง

---

^๒ พล.ท.สรรเสริญ แก้วกำเนิด, แถลงการณ์ เมื่อวันที่ ๑ ม.ค. ๒๕๖๐, (สำนักงานข่าว ซีบีซี นาวิเกชั่น, ๒๕๖๐).

ที่ยาก ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ก็ด้วยการศึกษาหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพและศักยภาพนั่นเอง^๓

ธรรมะ ลึกลับเหนียวจิตใจในยุคไทยแลนด์ ๔.๐

ธรรมะ เป็นสิ่งที่จะช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ช่วยให้เกิดความสงบ รู้จักเข้าใจความเป็นไปอย่างมีสติมากขึ้น การพัฒนาสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็น “ประเทศไทย ๔.๐” “เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่การแข่งขันกับนานาชาติ หรือการที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำในเวทีโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ ซึ่งหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ที่จะช่วยให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่แท้จริงได้ คือ ไตรลักษณ์^๓ หลักอริยสัจ^๔ ไตรสิกขา เบญจศีล เบญจธรรม ภาวนา^๔ และสังคหวัตถุ^๔ มีรายละเอียดดังนี้

ไตรลักษณ์ ๓

ไตรลักษณ์ (three characteristics of existence) หมายถึง สภาพที่เป็นปกติวิสัยหรือเป็นไปตามธรรมชาติ หรืออาจเรียกว่าเป็นทฤษฎีแห่งความเหมาะสมเหมือน (the law of identity) เพราะทุกสิ่งบนโลกจะอยู่ในกฎหรือภาวะเช่นนี้เหมือนกันทั้งหมด ไตรลักษณ์จึงเป็นหลักสัจธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้เข้าใจชีวิตที่เป็นไปตามธรรมดาตามความเป็นจริง ทำให้ตระหนักรู้ และเกิดความเข้าใจว่าชีวิตเป็นอย่างไร เกิดความรู้เท่าทัน และรับรู้ต่อทุกอาการของการปฏิบัติตนในพระพุทธศาสนามีหลักสัจธรรมหรือคำสอนที่สำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยไตรลักษณ์เป็นหลักคำสอนที่สำคัญประการหนึ่งที่มีมุ่งให้ระลึกถึงความเป็นปกติธรรมดาของสรรพสิ่งบนโลก สอดรับกับคำว่าเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นอาการสามัญของทุกสรรพสิ่งทั้งนามธรรม และรูปธรรม^๕

หลักอริยสัจ ๔

หลักธรรมที่สำคัญและรู้จักกันมากที่สุดอีกข้อหนึ่งอริยสัจไม่ใช่เป็นหลักส่วนย่อยของปฏิจจสมุพาทาน แต่เป็นทั้งหมดของปฏิจจสมุพาทานและมีความหมายครอบคลุมปฏิจจสมุพาทานทั้งหมด ซึ่งความหมายที่ตรงกันของหลักใหญ่ทั้งสองนี้มองเห็นได้ง่ายเพื่อความรวบรัด

^๓ ธนภณ สมหวัง, “พุทธศาสนากับการพัฒนาไทยแลนด์ ๔.๐”, **บทความพิเศษ**, สำนักการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยศรีปทุม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/641259>,

^๔ ธรากร จันทนะสาโร, **นาฏยศิลป์จากแนวคิดไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ขอให้ดูหลักอริยสัจพร้อมทั้งความหมายตามแบบและหน้าที่ของคนต่ออริยสัจข้อนั้นๆ มีอธิบาย ดังนี้

อริยสัจ ๔ เป็นคำสอนที่มีความสำคัญมากและเป็นแก่นของ พระพุทธศาสนา ประการหนึ่ง ว่าด้วยความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการซึ่งเป็นคำสอนรากฐาน หรือ กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นความจริง ๔ ประการที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยบุคคลหรือผู้ประเสริฐ ความจริงทั้ง ๔ ประการนั้นมีดังนี้

๑) ทุกขสัจจ์กล่าวว่า ความทุกข์มีอยู่จริง โดยพระพุทธองค์ตรัสว่า การเกิด ความแก่ชรา ความตาย ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ การพบสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ความไม่สมปรารถนา นั้นเป็นทุกข์

๒) สมุทัยสัจจ์กล่าวว่า ความทุกข์ทั้งหลายนั้นมีสาเหตุพระพุทธองค์ตรัสว่าสาเหตุของความทุกข์นั้นคือ การไปสมมติว่าธรรมชาติซึ่งที่ไม่จริงยังยืนยันนั้นมีตัวตน มีแก่นสาร และเที่ยงแท้ทำให้เกิดตัณหา คือความอยากอันขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ว่าทุกสิ่งไม่สามารถให้ความพึงพอใจได้อย่างเที่ยงแท้เมื่อธรรมชาติไม่เป็นไปตามที่ต้องการก็เกิดความทุกข์

๓) นิโรธสัจจ์กล่าวว่า ความดับทุกข์นั้นมีอยู่จริง และความดับทุกข์นั้นคือ ภาวะที่ไม่มีความยึดติดและไม่มี ความอยาก มีปัญญาเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายเป็นทุกข์และไม่นำมายึดว่าสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นตัวเป็นตน อันจะทำให้เป็นสาเหตุแห่งความไม่สบายกายไม่สบายใจ จึงเป็นอิสระจากทุกข์ทั้งหมด ภาวะนี้เรียกได้ อีกอย่างว่านิพพาน

๔) มรรคสัจจ์กล่าวว่า วิธีปฏิบัติให้บรรลุถึงความดับทุกข์นั้นมีอยู่จริง คือ การรักษา คำพูด การกระทำ การหาเลี้ยงชีพ ความพยายาม สติสมาธิความเห็น และความคิด ให้ถูกต้องดีงามและ สอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งวิธีการปฏิบัตินี้สรุปได้เป็นหลักคำสอนที่ชื่อว่า มรรค ๘ หรือ มรรคมืองค์แปด (ได้แก่สัมมาทิฐิสัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติสัมปสมาธิ)

ไตรสิกขา

ไตรสิกขา คือ ศีล จิต ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา ๓ ด้าน คือ

๑. ศีลสิกขา ในด้านของศีลสิกขาคือต้องศึกษาในเรื่องศีล อันได้แก่เจตนาที่จะงดเว้นไม่ละเมิดข้อห้ามด้านกาย ด้านวาจา ให้อริยบุคคลมีความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งมีใจสูงหรือ อาจกล่าวได้ว่าในด้านนี้เป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรม

๒. จิตสิกขาในด้านของจิตสิกขาคือศึกษาในเรื่องจิต เรียนรู้เรื่องจิต ให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิต เพื่อให้สงบตั้งมั่น เป็นสมาธิพร้อมที่จะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิต

๓. ปัญญาศึกษา ในด้านปัญญาศึกษาคือศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญา ในการพัฒนาด้านปัญญานี้จะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับ^๕

เบญจศีล เบญจธรรม

หากมนุษย์สามารถอยู่คนเดียวตามลำพังในโลกได้ ศีลก็ไม่มี ความจำเป็น แต่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่มีใครอยู่คนเดียวได้โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือคบหาผู้อื่น มนุษย์ทุกคนต้องมีญาติและมิตรสหาย ศีลจึงไม่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ โดยเฉพาะศีลห้า หรือที่เรียกว่าเบญจศีล นั้น ทุกคนต้องมีเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความหมายของศีลไว้หลายนัยดังนี้

- ความประพฤติทางกายและวาจา
- การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย
- ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดี
- การรักษาปกติตามระเบียบวินัย
- ปกติมารยาทที่สะอาดและปราศจากโรค
- ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว
- ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้น
- ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีพ^๖

ภavana ๔

ภavana เป็นภาษาบาลี แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การพัฒนา^๗ ภavana ๔ จึงหมายถึงการพัฒนา ๔ ด้านมีความหมายดังนี้

๑. กายภavana คือ การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลาย ภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภavana คือ การฝึกอบรมให้มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตภavana คือ การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วย คุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตทนมมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

^๖ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลคำศัพท์, (กรุงเทพฯ : มหาลุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๒๙๒.

^๗ อัง.ปณจก., ๓๖/๗๙/๑๙๓-๑๙๔

๔. ปัญญาภาวณา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจ ให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์ จากกิเลส และปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา และเมื่อนำหลักภาวณา ๔ มาประยุกต์ใช้กับการดูแลผู้สูงอายุ จะได้แนวคิดเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ ตามแนวพระพุทธศาสนา เถรวาท^๔

สังคหัตถุ ๔

สังคหัตถุ ๔ เครื่องมือ หรือหลักธรรม ๔ ประการ ที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง และประเทศชาติ

องค์ประกอบของสังคหัตถุ ๔

๑. ทาน ในสังคหัตถุ ๔ คือ การให้ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือผู้ให้ก็เป็นสุข อิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน รวมทั้งการให้ความรู้ การแนะนำที่ถูกต้อง ชัดเจนและเป็นจริงด้วย ทาน ผู้สูงอายุควรแบ่งปันลาภผลที่ได้มาหรือสะสมไว้ให้แก่สมาชิกในครอบครัวทุกคนอย่างถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีประโยชน์ให้ตามความเหมาะสม

๒. ปิยวาจาในสังคหัตถุ ๔ คือ การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ย่อมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูดจึงให้ละเว้นความชั่ว ทำให้การงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการงานอย่างยิ่ง ปิยวาจา ในผู้สูงอายุควรพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะ ชวนฟัง ชักจูงสิ่งที่ดีงามให้แก่สมาชิกในครอบครัว

๓. อตถจริยาในสังคหัตถุ ๔ คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุ่เมเทแรงกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา ในผู้สูงอายุควรชวนช่วยช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัวเท่าที่จะทำได้

๔. สมานัตตตาในสังคหัตถุ ๔ คือ การวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปใน

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖)

ความชั่ว ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้อื่นๆอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วม
แก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงานในองค์กรในผู้สูงอายุควรปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคนใน
ครอบครัวได้ดี ไม่ปล่อยให้มีความห่างเหิน^๙

ธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้เข้ากับ
สถานการณ์และการดำเนินชีวิตของคนไทยในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ มักจะเกิดขึ้นจากการ
เปลี่ยนแปลง ทางร่างกายหรือประสบการณ์ที่ได้พบมาทำให้ต้องเปลี่ยนพฤติกรรม และหาที่ยึด
เหนี่ยวจิตใจ การเปลี่ยนแปลงซึ่งนำมาพร้อมกับหลักธรรม ที่นำมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ไตรลักษณ์
๓ อริยสัจ ๔ ไตรสิกขา เบญจศีลเบญจธรรม ภาวนา ๔ และหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมที่กล่าว
มาข้างต้นนี้ เป็นหลักธรรมใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและสงบ เห็นได้ว่าหาก
นำหลักธรรมนี้มาใช้จะทำให้ประชาชนคนไทยสามารถปรับตัวกับสภาพสังคมและครอบครัวที่
เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ทั้งหมดนั้นก็ต้องอาศัยการเรียนรู้และ
การให้คำแนะนำจากบุคคลในสมัยปัจจุบัน รวมถึง การเปิดกว้างทางความคิดของผู้คนในสังคม
ที่พร้อมจะต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ในปัจจุบัน

ความสำคัญของพุทธศาสนา ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในระดับบุคคล สังคม ชาติและระดับโลก

ศาสนามีความสำคัญในทุก ๆ ระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับตัวบุคคล ระดับสังคม
ระดับชาติ และระดับโลก กล่าวคือ

ความสำคัญระดับบุคคล ศาสนามีความสำคัญในระดับปัจเจกบุคคล เป็นอย่างมาก
เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น ผ่อนคลายความกลัว ความวิตกกังวล
ลดทอนความทุกข์โศก และเป็นเครื่องนำทางชีวิต หากศาสนาไม่สามารถขึ้นในระดับบุคคลได้
ก็จะไม่มีผลที่แท้จริงต่อสังคมหรือชาติบ้านเมือง เพราะแท้จริงแล้วชาติบ้านเมืองก็คือที่รวมของ
ปัจเจกบุคคลนั่นเอง ศาสนาบางศาสนาจะเน้นในการปฏิบัติธรรมเฉพาะบุคคลมากกว่าศาสนา
อื่นๆ แต่ศาสนาทุกศาสนาจะเห็นพ้องต้องกันว่า ศาสนามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทาง
จิตใจของบุคคล

ความสำคัญระดับสังคม ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลในสังคมให้เข้า
มาด้วยกันเป็นสังคม พิธีฮัจญ์ของศาสนาอิสลามนั้น นอกจากจะรวมศาสนาแล้วยังสร้างความ
เสมอภาคและเอกภาพแห่งภราดรภาพให้เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมด้วย พิธีกรรมต่าง ๆ ในศาสนา

---

^๙ พระมหานพต สีทอง, ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านสังคหวัตถุ ๔ และขันติ- โสรัจจะกับ
พฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของบุคลากร : ศึกษาเฉพาะกรณีบุคลากรของสำนักนโยบาย
และยุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๔).

ล้วนมีจุดประสงค์ที่จะกระชับความกลมเกลียว และการทำงานของสมาชิกในสังคม เพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวม

ความสำคัญในระดับชาติ ศาสนาเป็นมิ่งขวัญและเอกลักษณ์ของประเทศ เป็นพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทยมีศาสนาพุทธ เป็นพื้นฐานความเชื่ออันนำไปสู่ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย เราจะไม่สามารถเข้าใจคนไทยหรือวัฒนธรรมไทยได้เลยหากไม่ทำความเข้าใจกับพุทธศาสนาเสียก่อน

ความสำคัญในระดับสากล ศาสนาเป็นมรดกอันล้ำค่าของมนุษยชาติ ศาสนาทำให้ศาสนาเคารพซึ่งกันและกัน มนุษย์ทุกคนควรมีสิทธิในการนับถือศาสนา และศาสนาแต่ละศาสนาพึงให้ความเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานนี้^{๑๐}

อย่างไรก็ตามเราถือว่า ศาสนามีความจำเป็นต่อสังคมมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ หรือเป็นเครื่องช่วยพยุงให้กำลังใจแก่สังคม ในการที่จะทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดความมั่นใจขึ้น เพราะฉะนั้นศาสนาจึงทรงความสำคัญไว้ในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ เพื่อให้เป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์ได้สำเร็จในความประสงค์

คุณประโยชน์ของพุทธศาสนากับการพัฒนาจิตใจในไทยแลนด์ ๔.๐

ศาสนาเป็นสถาบันที่มีคุณประโยชน์อย่างสูงต่อบุคคลสังคมและประเทศชาติ โดยแสดงออกทางบทบาทและหน้าที่ของศาสนา ศาสนามีสวนสัมพันธ์ต่อบุคคลตั้งแต่บุคคลแต่ละคน ซึ่งอาจจะเริ่มต้นจากครอบครัวขยายออกมาสู่ชุมชนและประเทศ เป็นต้น เพราะถือว่าความสัมพันธ์นั้นเริ่มจากสิ่งอยู่ใกล้ตัวเองแล้วค่อย ๆ ขยายออกมาจากครอบครัว คุณประโยชน์ของศาสนาพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ศาสนาเป็นหลักในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยการยึดคำสอนทางศาสนามาใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต การที่มนุษย์ยอมรับศาสนาในรูปแบบนี้ถือว่าศาสนาเป็นแบบอย่างให้ยึดเป็นหลัก ในการดำรงชีวิตประจำวัน อันถือว่าเป็นเป้าหมายและจุดประสงค์ประการหนึ่งของศาสนา กล่าวคือ

๑) ในการจัดระบอบของสังคมนั้นได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นส่วนมาก เช่น การจัดอันดับในการปกครอง การจัดรูปแบบของสังคม เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากเดิมมีความเชื่อกันว่าผู้ปกครองหรือกษัตริย์นั้นมักจะมีจิตจากสวรรค์ ดังที่เรียกกันว่าสมมุติเทพ คือ เป็นบุคคลอีกระดับ

---

^{๑๐} กรมการศาสนา, **ศาสนาในอาเซียน**, (กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๗-๘.

หนึ่ง ดำรงฐานะลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ เมื่อมาอยู่ในโลกมนุษย์จึงได้ใช้อิทธิพลความเชื่อถือทางศาสนาเป็นหลัก ในการจัดการปกครอง

๒) ศาสนามีอิทธิพลสามารถจัดปัญหาเรื่องชนชั้นได้ ตามความเชื่อถือทางศาสนา ในทุกสังคม ซึ่งสมาชิกแต่ละคนที่มาวมกันอยู่ในสังคมเดียวกัน แม้จะมาจากบุคคลที่มีฐานะและชาติชั้นวรรณะต่างกัน อย่างไรก็ตาม สามารถรวมกันได้เพราะอาศัยศาสนาเป็นศูนย์กลาง

๓) หลักหนึ่งของศาสนาที่เป็นศูนย์รวมของสังคมก็คือ การมีพิธีกรรมในการประกอบพิธีกรรมประจำสังคมนั้น ต้องอาศัยศาสนาตามที่สังคมนั้นยึดถือปฏิบัติกันมา ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมนั้นขึ้น

ประการที่สอง ศาสนามีความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นในสังคม เช่น ครอบครัว การศึกษา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ เป็นต้น

ประการที่สาม ศาสนาช่วยกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม เพื่อให้มนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกสังคมที่อยู่รวมกันมาก จะได้มีแนวพฤติกรรมอยู่ร่วมกันเป็นรูปเป็นรอยเดียวกัน คำสอนของศาสนาในรูปนี้มีทั้งคำสอนที่เป็นข้อห้ามมิให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมได้ ในขณะที่เดียวกันก็มีคำสอนให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งอันจะอำนวยประโยชน์และผลดีทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น คือ สังคม นับว่าศาสนาช่วยควบคุมพฤติกรรมให้มีแนวทางการปฏิบัติเป็นอันเดียวกัน อันเป็นสัญลักษณ์ให้เป็นผู้รู้แก่กลุ่มอื่นได้ด้วย

ประการที่สี่ ศาสนาเป็นตัวเร้าและจูงใจให้มนุษย์ยินดีปฏิบัติตาม โดยอาศัยหลักคำสอนหลักศาสนาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว เต็มใจทำความดี ยินดีปฏิบัติตามศีลธรรมและกฎหมายของสังคม

ประการที่ห้า ศาสนาควบคุมและให้คุณให้โทษทางด้านจิตใจแก่มนุษย์ กล่าวคือ ถ้ากระทำความดี ผู้ทำก็จะได้ได้รับความปลื้มใจ สุขใจ ถ้าทำชั่วผู้ทำก็จะได้ได้รับความทุกข์ใจ เกรงกลัวบาป เป็นต้น นอกจากนี้ ศาสนายังควบคุมจิตใจของมนุษย์ให้เกิดมโนสำนึก เกิดความเข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ทำให้มีจิตใจเข้มแข็งและยังช่วยอภิบาลอารมณ์เมื่อถูกภัยคุกคาม

ประการที่หก ศาสนาเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาวะทางธรรมชาติ ด้วยความนับถือศรัทธาและบางศาสนาสอนให้มนุษย์ปฏิบัติจนเกิดปัญญา ระดับสูง เพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ บุคคลแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม เมื่อตัวบุคคลแต่ละคนมีพฤติกรรมน้อมนำไปในทางใดสังคมส่วนใหญ่จะน้อมนำไปแนวนั้น พฤติกรรมก็จะเป็นไปตามนั้น

ศาสนานำความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์มากมายหลายสาขา แม้ความรู้ ทางแพทยวิทยาศาสตร์ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นของใหม่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาก็สืบเนื่องมาจากศาสนาและเป็นความรู้ที่จากการค้นคว้าของนักศาสนาเป็นส่วนมาก ทุกประเทศยอมรับว่า ความเจริญก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการทุกชนิดเกิดจากศาสนา ผู้เขียนประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นเอง

ยืนยันว่าพุทธศาสนาได้นำความเจริญทุกอย่างเข้าสู่ประเทศไทย วิชาสถาปัตยกรรม การช่างทุกชนิด ตลอดถึงวิชาดนตรี^{๑๑}

จึงเห็นได้ว่าคุณค่าของศาสนานั้นมิได้อยู่ที่ความประพฤติเท่านั้น แต่ยังให้ผลตลอดไปถึงความเจริญในด้านอื่นด้วยศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งการศึกษา เพราะวิชาอันเดียวในโลกที่ไม่เคยหวงกันมาแต่ไหนแต่ไรก็คือลัทธิศาสนา วัดจึงเป็นโรงเรียนแห่งแรกในโลก วิชาการแพทย์ก็ได้เกิดขึ้นจากศาสนา โรงพยาบาลแห่งแรกในโลกคือ วัด แพทย์รุ่นแรกของโลกคือพระ ทั้งยังเป็นสวัสดิการที่ดีของสังคม เพราะเป็นการรักษาให้เปล่า ๆ ไม่เอาค่าจ้าง ค่ารักษา วัดเป็นสโมสรแห่งแรก เป็นที่พบปะสังสรรค์สนทนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เป็นที่บรรเทาระบายความทุกข์ร้อน วัดเป็นที่บำรุงหัตถกรรมช่างทุกชนิด โดยเฉพาะการก่อสร้าง เพราะมนุษย์จะสร้างวัดด้วยความตั้งใจอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้สวยงามและถาวรที่สุด เมื่อก้าวเข้าสู่สังคมยุคไทยแลนด์ ๔.๐ สังคมเปลี่ยนแต่จิตใจคนไทยยังคงดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยการยึดคำสอนทางศาสนามาใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตต่อไป

บทสรุป

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชาชนนับถือศาสนาพุทธ มากถึงร้อยละ ๙๓.๘๓ ของจำนวนประชากรทั้งหมด เมื่อประเทศก้าวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลง ยุคของการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ หรือยุคไทยแลนด์ ๔.๐ คนไทยทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการช่วยกันผลักดันเพื่อก้าวเข้าสู่การประสบความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่ทันสมัย สิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นคนไทยทุกคนต้องมีหลักธรรมประจำใจซึ่งในทางพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์สุข และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง (อัมมวิจยยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้ จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงที่ว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตาม กฎพระไตรลักษณ์ และสัจจโลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง คือด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ ชาติต่อ ๆ ไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา ซึ่งจะนำพาสู่ความสุขที่แท้จริง

^{๑๑} ชาตรี ชุมแสน, ศาสนาเปรียบเทียบ, (อุดรราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๓-๑๔.

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. ศาสนาในอาเซียน. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- ชาติรี ชุมเสน. ศาสนาเปรียบเทียบ. อุดรราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรราชธานี, ๒๕๕๓.
- ธนภณ สมหวัง. “พุทธศาสนากับการพัฒนาไทยแลนด์ ๔.๐”.บทความพิเศษ.สำนักวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/641259>. [๒ กันยายน ๒๕๖๑].
- ธรากร จันทนะสาโร. นาฏยศิลป์จากแนวคิดไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๕๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒
- พระมหานพดล สีทอง. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านสังคหวัตถุ ๔ และขันติ- โสรัจจะ กับพฤติกรรมกรเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของบุคลากร : ศึกษาเฉพาะกรณีบุคลากรของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๔.
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลคำศัพท์. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- พล.ท.สรรเสริญ แก้วกำเนิด. แถลงการณ์ เมื่อวันที่ ๑ ม.ค. ๒๕๖๐. สำนักงานข่าว บีบีซี นาวิกชั้น, ๒๕๖๐.

